

(γράφει ο Μάριος Α. Μπίκας)

Οι Ηπειρώτες Αγωγιάτες, οι ληστείες, ο Φίλης Στέφος και ο γιος του Στέφος Φίλης.

Πριν από την ανακάλυψη του αυτοκινήτου και του σιδηρόδρομου, η διακίνηση κάθε είδους εμπορεύματος γινόταν δια ξηράς με τα φορτηγά ζώα, δηλαδή τα μουλάρια και τα άλογα. Ο ασκόν το επάγγελμα αυτό ονομαζόταν κираτζίς (kiracıτουρκ. : (μισθωτής). ή αγωγιάτης και η εργασία του αγώι. Εξ ου και η παροιμία « το αγώι ξυπνάει τον αγωγιάτη » . Σύμφωνα με τον εμπορικό Νόμο, άρθρο 103, η κατοχύρωση της μεταφοράς των εμπορευμάτων γινόταν με έγγραφο, το οποίο ονομαζόταν « **αγωγιαστήριο έγγραφο** ». Με το επίσημο αυτό έγγραφο ο αγωγιάτης δεσμευόταν να μεταφέρει τα εμπορεύματα στον προορισμό τους εντός της ημερομηνίας που συμφωνούσε με τον αποστολέα, χωρίς φθορά ή απώλεια, εκτός αν αποδείκνυε ότι αυτή έγινε λόγω ακαταμάχητου δύναμης. Τα οργανωμένα μεταφορικά μέσα ονομάζονταν **καραβάνια** (1) και αποτελούνταν από δέκα, είκοσι, ή σαράντα υποζύγια, τα οποία **οδηγούσε ο**

.....
(1). **Κων. Φαλτάιτς** : « Οι Ηπειρώται που ξενιτεύονται », Αθήναι 1930, τυπ. Σοφianoπούλου, σελ. 17. Κωνσταντίνος Φαλτάιτς (1891-1944) γεννήθηκε στη Σκύρο. Υπήρξε κορυφαίος δημοσιογράφος, λογοτέχνης και πρωτοπόρος ερευνητής της περιόδου του μεσοπολέμου. Ήταν από τα πρώτα μέλη της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών. Παρακολούθησε ως πολεμικός ανταποκριτής τους Βαλκανικούς Πολέμους και την Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή. Θεωρείται πρωτοπόρος ερευνητής του ρεμπέτικου τραγουδιού, αλλά και των Ρομά. Παράλληλα, συνέβαλε στην διάσωση του έργου του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη - χειρόγραφα του οποίου εκτίθενται στο Μουσείο Φαλτάιτς (Σκύρο). Για την Ήπειρο συνέγραψε τις μελέτες :

« *Οι Ηπειρώται ξενιτεύονται* (1928) », « *Οι πλανόδιοι Ηπειρώται Τεχνίται και η Εθνική μας υπόθεση* (1930) και « *Οι Ηπειρώτες μάστορες της πέτρας* »
(Το βιογραφικό του Κων. Φαλτάιτς μου το έστειλε η εγγονή του Άννα Φαλτάιτς)

Καραβανάρης, ο οποίος πήγαινε στο τέλος αυτών, επί διακεκριμένου αλόγου, το οποίο ονόμαζαν « μπεινάκι ». Στην αρχή των **καραβανιών** πήγαινε ο ευφυέστερος και γενναιότερος των ίππων, « ο σερεϊδάρης ή καλαουζής », ο οποίος στο λαιμό έφερνε μεγάλο κώδωνα (κύπρο) και ρύθμιζε το βηματισμό των υπολοίπων υποζυγίων, ενώ στο μέσο αυτών βάδιζαν οι δούλοι, οι πηρέτες και οι ψυχογιοί. Το ταξίδι των **καρα-βανιών** δεν ήταν μόνο κουραστικό και δύσκολο, αλλά και πολύ επι-κίνδυνο^[1]. Διαρκούσε εβδομάδες, μήνες ή

πολλές φορές έφθανε και το μισό χρόνο, πάντα ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες και τα άλλα εμπόδια. Οι δρόμοι του ήταν πεδινοί, στενοί, ανηφορικοί, κατηφορικοί και περνούσαν από ατραπούς, σκάλες, γεφύρια, ποτάμια και δάση. Κατά μήκος αυτών υπήρχαν τα χάνια, τα οποία το ένα από το άλλο απείχαν περίπου 50 χιλ., επειδή ταξίδευαν περίπου δέκα ώρες ημερησίως. Τα χάνια αυτά, κατά τον Κων. Φαλτάιτς (ό.α.σελ.16), σ' όλη τη Βαλκανική και Μ. Ασία, ανήκαν σε Ηπειρώτες, κυρίως Ζαγορίσιους, και παρείχαν στους ταξιδιώτες, εκτός από στέγη και τροφή σε μικρή τιμή, πολλές φορές και εύρεση εργασίας και πίστωση χρημάτων, τα οποία επέστρεφαν, όταν γύριζαν καζαντισμένοι. Από την Κωνσταντινούπολη μέχρι την Ήπειρο, λένε ότι υπήρχαν 45 χάνια και το τεσσαρακοστό **αυτών**

.....
(2). Για το επικίνδυνο του ταξιδιού караβανιών : α. **Κων. Φαλτάιτς** (ό.α. σελ. 17 :

« Παρ' όλα αυτά το ταξίδι εις την Ρουμανία εθεωρείτο από τας οικογενείας της Ηπείρου αληθινή συμφορά, ισοδύναμον σχεδόν με θάνατον. Οι άνδρες που θα έφευγαν, **εκοινώνουν** πριν, και κατευδώνοντο υπό τας γυναίκας του χωριού με σπαρακτικούς γόους και οδυρμούς, ως να επρόκειτο το ταξίδι αυτό να μην έχει ποτέ επιστροφή ».

β. δημοτικό Ηπειρώτικο τραγούδι :

Της ξενιτιάς

Τώρα είναι Μάης κι' άνοιξη, τώρα είναι καλοκαίρι,
τώρα φουντώνουν τα κλαδιά κι' ανθίζουν τα λουλούδια.
Τώρα κι' ο ξένος βούλεται στον τόπο του να πάγει.
Νύχτα σελώνει τ' άλογο, νύχτα το καλιγώνει,
φκιάνει ασημένια πέταλα, καρφιά μαλαματένια,
βάνει τα φτερνιστήρια του, ζώνει και το σπαθί του.
Κ' η κόρη, οπού τον αγαπά, κρατεί κερί και φέγγει,
με το' να χέρι το κερί, με τ' άλλο το ποτήρι,
κι' όσα ποτήρια τον κερνά, τόσες βολές του λέει:

"Πάρε μ' αφέντη, πάρε με, πάρε κ' έμέ κοντά σου,
να μαγειρεύω να δειπνάς, να στρώνω να κοιμάσαι,
να γένω γης να με πατάς, γιοφύρι να διαβαίνεις,
να γένω κ' ασημόκουπα να πίνεις το κρασί σου,
εσύ να πίνεις το κρασί κ' εγώ να λάμπω μέσα.
- Εκεί που πάω λυγερή, γυναίκες δε διαβαίνουν,
εκεί 'ναι λύκοι στα βουνά και κλέφτες στα ντερβένια,
και σένα παίρνουν κόρη μου και μένα με σκλαβώνουν " .

(Απ τη συλλογή του Ν. Πολίτη)

ονομαζόταν Κιρκ – χαν, δηλαδή τεσσαρακοστό χάνι, το οποίο, όπως και πολλά άλλα χάνια, με την πάροδο του χρόνου αναπτύχθηκε σε χωριό, που σήμερα φέρει το όνομα **Κίρκη**. Το χάνι διηύθυνε ο **Χαντζής** και αποτελούνταν από δωμάτια για ύπνο, τους στάβλους, τις αποθήκες, το μαγειρείο και τους χώρους για σίτιση. Τα χάνια σε παλιότερη εποχή ανήκαν σε Οθωμανούς ιερωμένους και πρόσφεραν δωρεάν στους ταξιδιώτες απλή τροφή και διανυκτέρευση για τρεις μέρες, ενώ με την πάροδο των χρόνων έγιναν ιδιωτικές ή κοινοτικές επιχειρήσεις. Πολλοί όμως ξένοι περιηγητές που επισκέφτηκαν την Ελλάδα κατά την εποχή

της Τουρκοκρατίας και διανυκτέρευσαν σ' αυτά, έγραψαν για ορισμένα αρνητικά σχόλια, κυρίως για την καθαριότητά τους.

Οι Ηπειρώτες(3) ήταν οι πιο γνωστοί караβανάρηδες. Έφθαναν σ' όλη τη Βαλκανική, τη Βιέννη, τη Μόσχα, την Πετρούπολη και τη Μέκκα της Αραβίας. Ο πιο αντιπροσωπευτικός αυτών ήταν ο Ρόβας(2), που ή λαϊκή μούσα εξύμνησε με το δημοτικό τραγούδι :

Ο Ρόβας εξεκίνησε
μες στη Βλαχιά να πάει,
(άντε Ρόβα μου).
Και στη Βλαχιά να πάει,
(Πάπια μ, χήνα μου.
Να' χεις το κρίμα μου).
Νύχτα σελώνει τ' άλογα,
νύχτα τα καλιγώνει.

Βάνει ασημένια πέταλα,
καρφιά μαλαματένια.
Σαράντα μέρες έκαμε,
σαράντα μερονύχτια
ώσπου να φτάσει στη Βλαχιά
στο έρμο Βουκουρέστι.
Την ώρα που ξεπέζευε,

.....
(3). Οι Ηπειρώτες : Οι Ηπειρώτες, εκτός από αγωγιάτες, ήταν και αρτοποιοί (**και στην Πόλη σιμιτζής**), γανωτήδες, χρυσικοί, ξυλουργοί, αγιογράφοι, βαρελάδες, ραφτάδες καπών, πρακτικοί γιατροί, βυρσοδέψες και άριστοι κτίστες. Ως κτίστες έλαβαν μέρος για πολλά έτη στα εξωραϊστικά έργα της Αθήνας και μάλιστα χρησιμοποιήθηκαν και από τον Περικλή. Εκδιώχθηκαν όμως λόγω εξεγέρσεως του Δήμου, επειδή πείραζαν τις Αθηναίες στην πηγή Καλλιρρόης . Επιστρέφοντας δε εις Ήπειρο, έκτισαν παρά τον Άραχθο φρούριο σε ανάμνηση της πολυετούς παραμονής των εις Αθήνας.

Κων. Φαλιτάιτς (ό.α., σελ.6) : « Μα από όπου επέρασε ο Ηπειρώτης πρωτομάστορας ανέβηκε ο πολιτισμός. Η ξυλένια και αχυρένια καλύβη έγινε ωραίο πέτρινο σπίτι ».

(4) . Ο Ρόβας : Ο Ρόβας, σύμφωνα με το διαπρεπή φιλόλογο **Δημ. Σάρρο**, καταγόταν από τα Γιάννινα και για σαράντα χρόνια ήταν ο μόνος μίτος που συνέδεε τη Βλαχιά με την Ήπειρο.

όλοι τον ερωτούσαν.

- Ρόβα μου, τι μας έφερες
από τα έρμα Γιάννενα;
Σας έφερα εκατό παιδιά;
ολα Γιαννιωτοπαίδια.
Το' να το λεν Αυγερινό,
τ, άλλο το λεν φεγγάρι,
το τρίτο το καλύτερο,
το λεν μαΐσιον ήλιον.

(Από το βιβλίο της **Χατζηγεωργίου Θέμιδος** : « Η αποδημία των Ηπειρωτών, Ηπειρωτική Βιβλιοθήκη, σελ. 71)

Κατά το 18^{ον} αιώνα η Πάργα ήταν μια από τις σπουδαιότερες πόρτες εισόδου και εξόδου των εμπορευμάτων της Ελλάδας. Εδώ έφθαναν από την Ιταλία και τις άλλες χώρες της Ευρώπης πλήθος αγαθών, τα οποία οι αγωγιάτες μετέφεραν πρώτα στην πρωτεύουσα του κράτους του Αλή πασά κι ύστερα από κει στις άλλες περιοχές. Ο δρόμος Πάργα – Γιάννενα περνούσε από την Παραμυθιά, το Ελευθεροχώρι (Ελευθεροχώρι = όχι τσιφλίκι), στο οποίο υπήρχε αστυνομικός σταθμός, στο Πόποβο και, περνώντας ανάμεσα από τις χαράδρες των βουνών, έφθανε στα Γιάννενα.

Για το δρόμο αυτόν ο **Σπύρο Μουσελίμης** :

« *Ιστορικοί περιπάτοι ανά τη Θεσπρωτία* », Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 57), γράφει :

« Μέχρι το 1932 που έγινε ο αυτοκινητόδρομος Παραμυθιάς – Μενίνας – Γιαννίνων, η συγκοινωνία Παραμυθιά – Γιάννενα γίνονταν με τ' άλλα. Παραμυθιά – Κακή Σκάλα – Λάκκο Ποπόβου, Λάκκο το Λάκκο μέχρι τη Μπουρέλεσια (τόρα Κουμαριά).

Ανηφόριζε τη δασώδικη από κουμαριές θέση « Κουμαριά » και δια μέσου του χειμάρρου βρύσης Γράβου ή Σάχη διέρχονταν το βουνό Αγίου Σάββα. Απ' εκεί τον κατήφορο, Κοσμηρά – Ραψίστα (τόρα Πεδινή) - Γιάννενα. Στο δρόμο υπήρχαν μόνιμα φυλάκια (κουρμέκια) με ζαπιέδες (χωροφύλακες) που φύλαγαν τη στράτα από τους ληστές. Το πρώτο ήταν κοντά στο πηγάδι του Ελευθεροχωρίου, που είναι ο μεγάλος πλάτανος, το δεύτερο στα λειβαδάκια στην τοποθεσία « Ταμπούρι » και το τρίτο, στη θέση « Τζαμαλί αγά », κάτωθεν του χωριού Πλαίσια (τόρα Αγία Αναστασία), όπου βρίσκεται το χτίριο του αστυνομικού σταθμού ».

Στο δρόμο Πάργα – Γιάννενα υπήρχαν πολλοί ληστές, κυρίως σε απόμερα και ορεινά μέρη, οι οποίοι κατά την επικράτηση του Αλή πασά στην Ήπειρο, αν και ελαττώθηκαν, δεν εξέλειπαν. Ο **Λόρδος Βύρων** το 1809 που περιηγήθηκε τα Γιάννενα και τη γύρω περιοχή, έγραφε στη μάνα του :

« Στο κράτος του Αλή είναι κανείς περισσότερο ασφαλισμένος παρά στους δρόμους του Λονδίνου »

Την άποψη του Λόρδου Βύρωνα ενστερνίζονται και πολλοί άλλοι ξένοι περιηγητές που τον 18^{ον} αιώνα περιηγήθηκαν την Ήπειρο.

Παρά τις μαρτυρίες όλων αυτών, το γεγονός ότι οι ξένοι περιηγητές, περιερχόμενοι το κράτος του Αλή Πασά έφεραν μαζί τους προσωπικές επιστολές του τυράννου των Ιωαννίνων και ισχυρή στρατιωτική δύναμη Τούρκων και Αλβανών στρατιωτών, μαρτυρεί το αντίθετο.

Ο Άγγλος αντισυνταγματάρχης **William Leake(5)** « *Η Ήπειρος 1805 -1810* », Μετάφραση Γεωργίου Δ. Στάθη, Ιερέως, Τύποις Ι. Ροσσιλάτου, Αθήναις 1976, σελ. 22 κ. 23, σχετικά με τις ληστείες στους δρόμους της, Ηπείρου γράφει μεταξύ των άλλων και το εξής :

« Ο Μητροπολίτης των Ιωαννίνων μου διηγήθηκε ότι οι Χορμοβίτες ήταν διαβόητοι ληστές προτού καταληφθούν απ' τον Αλή. Η προτιμητέα θέση τους για ενέδρα ήταν η δίοδος Τεπελενιού, όπου ένας των παπάδων τους κρυβόταν στην κουφάλα δέντρου κειμένου μεταξύ Τεπελενιού και γεφύρας, ενώ οι άλλοι ήταν γύρω του κρυμμένοι στην

πλευρά του δρόμου και σταματούσαν τους διαβάτες να πάρουν το χρησμό απ' το «Δωδωναίο Μαντείο » για την εποχή τους. Κι αν ο διαβάτης ήταν Μωαμεθανός, ή «μαντική» φωνή απ' την κουφάλα διέταζε γενικώς, γύμνωμα και κρέμασμα στο δέντρο και, αν ήταν Χριστιανός από εχθρικό τους χωριό, πέταγμα στο ποτάμι. Σ' άλλες περιπτώσεις το Μαντείο ικανοποιούνταν με το να στείλει τον άτυχο διαβάτη στο σπίτι του με τα πόδια , αφού του παίρνανε το άλογο ή το γαϊδούρι ».

Ο Άγγλος γιατρός **Henry Holland** « Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia, & c. », μετάφραση Χρ. Ιωαννίδη, έκδ. αφών Τολίδη, Αθήνα 1989, επισκεπτόμενος την Ήπειρο το 1812- 1813, σχετικά με το δρόμο της Παραμυθιάς – Ιωαννίνων, σελ. 251 κ .252, γράφει :

« Νωρίς στις 7 Μαρτίου (του 1913) έφυγα από την Παραμυθιά με κατεύθυνση τα Γιάννενα που απέχουν απ' αυτήν κάπου δώδεκα ώρες, και βρίσκονται ανατολικά της. Μια απότομη ανηφόρα **μήκους**

(5) . **Ο Ληκ** στο ταξίδι του ανά την Ήπειρο τον συνόδευαν μόνιμα δώδεκα Αλβανοί έφιπποι στρατιώτες, οι οποίοι, σύμφωνα με την κρίση του **Μπουλούκμπαση**, ενισχύονταν και από πεζούς οπλίτες της εκάστοτε περιοχής.

αρκετών μυριάδων μέσα από ένα πέρασμα στα βουνά βορειοανατολικά της πόλης, με έφερε σε ένα άγριο τραχύ μέρος όπου κατά την κατάληψη της Παραμυθιάς τα στρατεύματά του (εννοεί του Αλή Πασά) έδωσαν μια μάχη με τους κατοίκους της περιοχής, στην οποία σκοτώθηκαν γύρω στους 440 άντρες. Από εδώ κατεβήκαμε κατά μήκος της κοιλάδας ενός χειμάρρου, που ενώνεται με έναν πιο μεγάλο που έρχεται απ' τα νότια, κυλά βόρεια και χύνεται στον Καλαμά. Η θέα απ' αυτό το δρομολόγιο της βόρειας άκρης των Σουλιώτικων βουνών είναι πολύ ωραία. Κοντά στη συμβολή των δυο χειμάρρων βρήκαμε το πτώμα ενός άνδρα, που, όπως μάθαμε από ένα χωρικό, είχε δολοφονηθεί εδώ πριν δυο μέρες. Είπαν πως τον φόνευσαν ληστές, όμως η ιστορία, όπως ειπώθηκε, άφηνε πολλά ερωτηματικά ».

Ο Σπύρος Μουσελίμης (« Ιστορικοί περίπατοι ανά τη Θεσπρωτία », Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 58), σχετικά για τη ληστεία που επιχείρησε να διαπράξει Τούρκος εις βάρος Έλληνα στην τοποθεσία **Ζούπα**, που βρίσκεται στον ποδαρόδρομο Καρβουνάρι – Μαργαρίτι, γράφει τα εξής :

« Και όμως οι ληστείες και οι στρατοκαρτερίες δεν έλειπαν. Κάθε τόσο ακούονταν τ' όνομά τους. Παροιμιώδης έχει απομείνει η χρεωστική απόδειξη που έδωσε ο **Γιάννης Ντρουγκάνης**, αγωγιάτης, σε Καρβουναρίτη Τούρκο που βγήκε να τον ληστεύσει στη θέση « Ζούπα». Ο αγάς, αφού δε βρήκε χρήματα στην τσέπη του χριστιανού, του ζήτησε απόδειξη πως του χρωστάει 1.000 γρόσια, τα οποία τον είχε δανείσει και, παρουσίασε το ομολόγο που έγραφε :

“ Αν ξέρει γράματ' ο αγάς
αλλοιά από τον Ντρουγκάνη
κι αν δεν ξέρει γράμματα,
χαρά στον τον Ντρουγκάνη “

Ο εναγόμενος ομολόγησε το πάθημά του και ο αγάς πήρε το δίκιο του ».

Ο φίλης Στέφος

Το επώνυμο του Φίλη(6) Στέφου (πατέρα του Στέφο Φίλη), ήταν **Στεφάνου**.

.....

(6). Μητρώο Αρρένων της κοινότητας Βέλλιανης, ανατύπωσης του 1850, σελίδα γεννηθέντων το έτος 1867 :

« Επώνυμο : Στέφανος :

Όνομα : Φίλιππος.

Όνομα πατρός : Ζώης.

Κοινότητα : Βέλλιανη ».

Γεννήθηκε στη Βέλλιανη το 1867 και απεβίωσε στις 10 Μαΐου του 1928. Ήταν αγωγιάτης(7) στο επάγγελμα και μετέφερε εμπορεύματα από την Πάργα και Παραμυθιά για Γιάννενα και τ' ανάπαλι. Παρά το γεγονός ότι την εποχή αυτή στην Ήπειρο κυκλοφορούσαν αρκετοί ληστές, οι οποίοι έκαναν πολύ δύσκολο το επάγγελμα του αγωγιάτη, ο Φίλης (Φίλιππος) με την εξυπνάδα του κατόρθωνε πάντα να αντιμετωπίζει τις περισσότερες φορές με επιτυχία κάθε δυσκολία. Στις υποσχέσεις του ήταν συνεπής. Ο λόγος του ισοδυναμούσε με όρκο. Τίμιος στη δουλειά του. Πρόσεχε τα εμπορεύματα πάντα κατά τη μεταφορά τους και οι έμποροι τον προτιμούσαν. Γνώριζε τους περισσότερους ληστές των βουνών και τους άμειβε σε μόνιμη βάση. Μια φορά την εβδομάδα έκανε το δρομολόγιο αυτό πήγαινε έλα και στη συνέχεια δυο μέρες άφηνε τα ζώα του να ξεκουραστούν. Πολλές φορές δε, για να μην αθετήσει το λόγο του, πήγαινε στα Γιάννενα χωρίς εμπορεύματα. Αυτός ήταν ο Φίλης και γι' αυτό οι έμποροι τον αγαπούσαν. Στα αγώγια του πάντα είχε μαζί του και τρεις άντρες, πραγματικά παλικάρια, στα οποία δε φερόταν ποτέ σαν αφέντης. Τα καλοπλήρωνε και αυτά τον δούλευαν και του ήταν πιστά.

.....

Στην Βέλλιανη αποκαλούσαν το Στέφο Φίλη με την προσωνυμία **Μότσης**. Η προσωνυμία αυτή δεν ήταν παρατσούκλι. Ήταν το πραγματικό επώνυμο που είχαν παλιά οι πρόγονοί του. Σήμερα το επώνυμο **Μότσης** απαντάται ευρέως στην **Τ.Κ. Ζωτικού** των Ιωαννίνων. Ως εκ τούτου, δύναται να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ο παππούς του Στέφο Φίλη, ο **Ζώης Μότσης** ζούσε στο Ζωτικό ή σε ένα από τα γειτονικά με αυτό χωριά, όπως και οι πρόγονοι των συγγωριανών του, **Νταγκαίων και Μπικαίων**, και μετά την αποτυχία της Ηπειρωτικής Επανάστασης το 1854, διωγμένος από τους Τούρκους, βρήκε καταφύγιο στην Παλιά Βέλλιανη. Η Βαγγελή Στεφάνου – Κουρματζή (ό.α.) : « Είχα ακούσει από τη μάνα μου ότι το σόι μας, από την πλευρά του πατέρα, καταγόταν από το Ζωτικό »

7). **Η Κωτσιοκούρταινα** (σύζ. του Βελλιανίτη Κων.Κούρτη): « Το σπίτι του **Φίλη Στέφου** στην Απάνου Βέλλιανη ήταν μαζί με το σπίτι του **Θεοδωρή Μπίκα** σε σχέδιο γάμα. Έτσι τα φτιαχναν οι Τούρκοι. Ο **Λάμπρο Μάρκος (Μπίκας)** και ο **Φίλη Στέφος** ήταν αγωγιάτες. Συνεργάζονταν. Έκαναν εμπόριο Πάργα – Παραμυθιά – Γιάννενα. Μετέφεραν αλάτι, μπακαλιάρo, λάδι και υφάσματα. Τα υφάσματα τότε τα είχαν όλα οι Εβραίοι.

Μια φορά ο Φίλης Στέφος με το Λάμπρο Μάρκο (Μπίκα) πήγαιναν αγώι στα Γιάννενα. Στην Παραμυθιά τους έδωσαν και χρήματα, τα οποία ο Λάμπρος τα έβαλε σε τρεις σακούλες. Κάποιος όμως τους πρόδωσε και στην **Κουμαριά**, όπως έλεγαν, τους έκαναν καρτέρι και ζήτησαν από το Λάμπρο τα λεφτά. Ο Λάμπρος στην αρχή τους έδωσε τη μια σακούλα,

ύστερα, αφού τον χτύπησαν, τους έδωσε και τη δεύτερη. Την τρίτη, όμως, δεν τους την έδινε. Αυτοί, που ήξεραν πόσα χρήματα είχε πάνω του, επέμεναν και άρχισαν να τον χτυπάν δυνατά με τον υποκόπανο του ντουφεκιού. Δώσε τους τη σακούλα, του έλεγε ο Φίλης. Αυτός δεν την έδινε. Υστερα οι ληστές, αφού συνέχισαν να τον χτυπούν, τους έδωσε τη σακούλα και από τα χτυπήματα έκατσε τρεις μήνες στο κρεβάτι κι έφτυνε συνέχεια αίμα ».

Κάποτε στα βουνά της Παραμυθιάς ήρθαν ληστές από άλλη περιοχή. Ο Φίλης βρισκόταν στην Πάργα κι ήταν έτοιμος να φορτώσει για τα Γιάννενα, όταν του 'ρθε μήνυμα για τον ερχομό τους κι αμέσως ανέβαλε το δρομολόγιο μέχρι που ο δρόμος έγινε και πάλι βατός.

Άλλη μια φορά κάποιος από την περιοχή, επειδή τον μισούσε επαγγελματικά, πλήρωσε ληστές και του 'καναν καρτέρι στο ποτάμι του χωριού Τύρια. Εδώ, αφού του ξεφόρτωσαν όλα τα ζώα, άδειασαν στο νερό του ποταμού το φορτίο, το οποίο ήταν ζάχαρη και καφές. Του ζήτησαν και χρήματα. Ευτυχώς όμως που δεν του τα βρήκαν, γιατί τα είχε κρυμμένα μέσα στα σαμάρια των ζώων. Και ο Φίλης, παρά τη ληστεία του αυτή, δεν απογοητεύτηκε. Με νέες δυνάμεις συνέχισε να ασκεί με επιτυχία το επάγγελμά του, αδιαφορώντας για τις απειλές που του 'στελνε ο ανταγωνιστής.

Ήταν χειμώνας. Τα χιόνια είχαν σκεπάσει όχι μόνο τα βουνά, αλλά και τα πεδινά. Ο δρόμος από την Παραμυθιά για τα Γιάννενα έγινε απέραστος. Αγέλες λύκων κυκλοφορούσαν και λόγω πείνας, αργουλιούνταν κατασπαράζοντας ό,τι έβρισκαν μπροστά τους. Οι αγωγιάτες την εποχή αυτή είχαν αποτραβηχτεί στα χωριά τους μέχρι ο ήλιος της άνοιξης λιώσει τα χιόνια και ανοίξει και πάλι το δρόμο. Ο Φίλης σαν το καράβι που εξαιτίας της θαλασσοταραχής αράζει σ' απάνεμο λιμάνι, έχει αποτραβηχτεί με τα ζώα του στην Άνω Βέλλιανη. Εκεί είχε το σπίτι του.

Ένα βράδυ, ενώ η φωτιά κατάτρωγε τα χοντρά πουρναρίσια κούτσουρα, κομμένα από το δάσος του μοναστηριού της Βέλλιανης και ο Φίλης ακουμπισμένος σταυροπόδι κάπνιζε στριφτό, η βάβω του, του είπε :

- Ο τρουβάς Φίλη γιόμισε γραμμάτια. Τώρα που δεν έχεις δουλειά δεν πας στην Παραμυθιά να μάσεις τα χρέη(8) να φτιάξουμε κι εμείς κάτι για το παιδί μας το Στέφο;

- Καλά λες βάβω. Οι δουλειές όμως των εμπόρων που μου χρωστάν δεν παν καθόλου καλά. Ο κόσμος δεν έχει. Κι όταν δεν έχει, δε σου δίνει κι ας του κόψεις το κεφάλι.

- Αν δεν τα χαλέψεις (ζητήσεις) εσύ Φίλη, κανένας δε σου δίνει μόνος του. Εκτός, κι αν ντρέπεσαι να ζητήσεις τα χρήματά σου;

Αυτό ήταν. Ο Φίλης συλλογίστηκε λίγο κι ύστερα σαν άλλος Δίας άρχισε να ρίχνει κεραυνούς. Νευριασμένος σηκώθηκε και τράβηξε προς το γίκο. Η γυναίκα του κατάλαβε, αλλά που να τολμήσει να βγει μπροστά του. Είχε αποφασίσει και κανένας δεν μπορούσε να του αλλάξει τη γνώμη. Με μια κίνηση του χεριού του έριξε στο πάτωμα **όλα**

.....
(8)Τα χρέη : Τα χρήματα που χρωστούσαν στον Φίλη. Και αυτά δεν ήταν μόνο από τα αγωγή, αλλά και από δανεικά. Το γεγονός τούτο φανερώνει την οικονομική κατάσταση του αγωγιάτη Φίλη Στέφου.

τα χοντρά ρούχα, ξεκλείδωσε την κασέλα και αρπάζοντας τον τρουβά με τα γραμμάτια, τον άδειασε στη φωτιά. Η βάβω του, ως που να του πει, Φίλη, σκέψου τι κάνεις, η φλόγα έχει μεγαλώσει. Έβαλε η καημένη τα χέρια της στη φωτιά, από την οποία έβγαλε μερικά γραμμάτια σάικα και μερικά μισοκαμένα. Τα περισσότερα όμως είχαν γίνει μαύρη στάχτη,

η οποία, όταν ο Φίλης άνοιξε την πόρτα και βγήκε στον κήπο, το αεράκι τη σήκωσε στις αστρέχες. Το γινάτι βγάζει μάτι. Ο Φίλης εκείνη τη στιγμή δεν ένοιωσε το κακό που έκανε στον εαυτόν του και στην οικογένειά του. Όσο όμως η νύχτα προχωρούσε και τόσο ξεκαθάριζε μέσα του πως για μια μόνο κακιά στιγμή έχασε από τα χέρια του δουλειά χρόνων. Σκέψεις που μπορούσαν να αντικαταστήσουν την καταστροφή των καμένων γραμματίων δεν έβρισκαν ανταπόκριση. Τα λόγια της βάβως : Φίλη, μην κάνεις έτσι, κανένας δε θα αρνηθεί τα χρέη του, δεν τον παρηγορούσαν. Αυτός είχε σχέση με τον κόσμο και αυτός τον γνώριζε πολύ καλά. Γι' αυτό της απάντησε : Ο παπάς από την πόλη κι η παπαδιά μολόγαγε.

Όλη τη νύχτα ο Φίλης δεν έκλεισε μάτι. Η σκηνή με τα γραμμάτια που έπεσαν στη φωτιά κι η φλόγα που έγινε απότομα ένα μέτρο, γύριζαν συνέχεια στο μυαλό του. Ευτυχώς που η βάβω του έβαλε τα χέρια της μέσα στη φωτιά και έβγαλε μερικά. Αλλιώς θα είχε γίνει εντελώς φτωχός. Όταν ξημέρωσε κι ήπια τον πρώτο του καφέ, πήρε από την άκρη του δωματίου τα μισοκαμένα γραμμάτια κι άρχισε ένα ένα να τα διαβάζει με προσοχή και να τα ξεχωρίζει σε χρήσιμα και άχρηστα.

Κοίταζε, αν ήταν γραμμένα το ποσό, το όνομα του οφειλέτη(9) και η υπο-γραφή του. Όταν τα διάλεξε όλα, το σαράκι της απελπισίας του μεγάλωσε. Έγινε βουνό που τον πλάκωσε. Η ιδέα όμως ότι η βάβω έβγαλε από τη φωτιά πολλά γραμμάτια δεν υπήρχε πια. Η πραγματικότητα ήταν άλλη. Ήταν η τέλεια καταστροφή. Γι' αυτό η σκέψη **ότι**

.....

(9) . **οφειλέτη** : Τους οφειλέτες του Φίλη Στέφου, μετά το θάνατό του, προσπάθησε να βρει ο γιος του, ο **Στέφος** και να εξαργυρώσει τα γραμμάτια, που είχαν διασωθεί από τη φωτιά. Πολλοί όμως από αυτούς δεν αναγνώρισαν τα χρέη τους, λέγοντας ότι η υπογραφή δεν ήταν δικιά τους.

αυτός φταίει και αυτός πρέπει να τιμωρηθεί, του ρίζωσε μέσα του. Σταμάτησε να τρώει, να πίνει και να κουβεντιάζει. Και μετά από δυο μέρες έκλεισε για πάντα τα μάτια του. Έτσι είναι ο άνθρωπος. Συγχωρεί τα σφάλματα των άλλων, δεν συγχωρεί όμως τα δικά του.

Ο Στέφος Φίλης

Ο Στέφος Φίλης ήταν γιος του Φίλη Στέφου. Νεαρός έλαβε μέρος στη μικρασιατική Καταστροφή(10) και μετά από πολλές ταλαιπωρίες **επέστρεψε**

Φωτ. 1. Η Οικογένεια του Στέφο Φίλη (Στεφάνου) :

Από τα αριστερά : Η Περσεφόνη, εγγονή του, η Γεωργία Μπάμπα, νύφη του, η Ουρανία, κόρη του, ο Τακης, γιος του, η Αναστασία Τσιαμάτου, σύζυγός του, η Βασιλική, εγγονή του (καθηγήτρια φυσικής), ο Κώστας Στεφάνου, εγγονός του (συ-νταξιούχος καθηγητής Φυσικής), ο Στέφο Φίλης και ο Αρσένης Παπαφώτης, εγγονός του.

Τη φωτογραφία μου την έστειλε η Βαγγελή Στεφάνου – Κουρματζή (ό.α.)

στη Βέλλιανη. Παντρεύτηκε την **Αναστασία** του Μήτρο Τσιαμάτου από το Λευτροχώρι της Παραμυθιάς και μαζί της απέκτησε ένα γιο, **το Χρήστο** (Τάκη) και τις κόρες, Γάλω (Αγγελική), Ρίνα, Λευτέρω, Ράνω (Ουρανία) και Βαγγελή. Αδερφός του ήταν ο Γκέλη Φίλης και αδερφές του : η μάνα του Σωτήρη και Θωμά Μπίκα, **η Μαγδαλινή**, η μάνα του Γάκη και Γρηγόρη Μπίκα, **η Ρούσιω** (Μαρία) και η μάνα του Παπαγάκη (Παπαφώτη), **η Βασιλική.**

.....

(10). **Μπίκα Μάριου** : « Στ' απόσκια του Κορούλα », Θεσ/νίκη 1999, σελ. 27 κ. 28.

Ποιός από τους εβδομηντάρηδες σήμερα δε θυμάται το Στέφο Φίλη με το καπέλο να κατεβαίνει σιγά σιγά στο καφενείο του Θωμά Μπίκα, το μοναδικό τότε καφενείο στο χωριό, να πίνει το πόντσι και να παίζει ξερή με σύντροφο τον Τέλη (Μπίκα) και αντιπάλους το Νικόλα (Κούρτη) και το Σωτήρη (Μπίκα).

Το όνειρο του Στέφου

- Στέφαινα, είδα όνειρο, παράξενο απ' τ' άλλα.
Είδα μια όμορφη κυρά, που ήρθε μες στο σπίτι
κι αφού με καλημέρισε και κάθισε κοντά μου,
με σιγανή, γλυκιά φωνή, μου 'πε, σε τρεις ημέρες,
δίπλα από το σπίτι(11) μας, ζερβά και στη γωνία
να σκάψω μνήμα για να βρω, πότσια γιομάτη λίρες.

- Στέφο ! η όμορφη κυρά, που ήρθε μες στο σπίτι
είναι η Παναγία μας, που πάντα μας φυλάει.
Αλλά αυτά τα όνειρα σε άλλους δεν τα λένε
γιατί οι λίρες χάνονται κι η πότσια κομματιάζει.
Έλα να πάμε γρήγορα, να σκάψουμε αντάμα,
μήπως κι οι λίρες είν, εκεί και σάικη η πότσια.
Ο Στέφος με το όνειρο, το μέρος να του δείχνει,
σκάβει το χώμα μαλακά και να ! ορθή η πότσια.
Απέξω ήταν κόκκινη μ' ένα γυμνό στρατιώτη
με το σπαθί στο χέρι του, στη μέση του τη ζώνη,

.....

(11) Το σπίτι του Στέφο Φίλη (Στεφάνου) στην Κάτω Βέλλιανη βρισκόταν στην τοποθεσία **Βακούφι ή Βάκου**. Παραδοσιακά λέγεται ότι στη θέση αυτή πολύ παλιά υπήρχε εκκλησία, που ετιμάτο στη μνήμη του **Αγίου Παντελεήμονα**. Μάλλον στην εκκλησία αυτή ανήκαν και οι πλησίον της μύλοι, νερόμυλος και νταμπακόμυλος.

Μαρτυρίες :

α. **Η Κωτσιοκούρταινα** (ό.α.) : « Το μέρος που είχε το σπίτι ο Στέφος Φίλης στην Κάτω Βέλλιανη το έλεγαν Βακούφι, επειδή παλιά ήταν εκεί η εκκλησία του **Αγίου Παντελεήμονα**. Εγώ αυτό το είχα ακούσει από το Λάμπρο Μάρκο (Μπίκα), παππού μου, πατέρα της μάνας μου ».

β. **Η Βαγγελή Στεφάνου – Κουρματζή** (ό.α.) : « Το μέρος που είχαμε το παλιό σπίτι στην Κάτω Βέλλιανη το έλεγαν Βακούφι. Εκεί εμείς είχαμε βρει πολλούς τάφους που είχαν μέσα ανθρώπινα κόκαλα. Ένα πρωί ο πατέρας άρχισε να σκάβει δίπλα στην αποθήκη.

- Τι κάνεις εκεί, θα γκρεμίσεις την πόρτα ; του φώναξε η μάνα.

Ο πατέρας είχε δει όνειρο, που του υποδείκνυε να σκάψει στο μέρος αυτό. Και, αφού δεν απάντησε στη μάνα, συνέχισε το σκάψιμο, βγάζοντας μέσα από τη γη ανθρώπινα κόκαλα »

με το θηκάρι κρεμαστό το γόνατο ν' αγκίζει
και στα μαλλιά του τα σγουρά, ελιάς, χρυσό στεφάνι.
Με δυο ζωνάρια μελανά, ολόγυρα στον πάτο
και άλλα δυο στην κορυφή, γύρω απ, το λαιμό της.
κι επάνω της καθότανε χοντρό, βαρύ καπάκι,
με δυο φίδια μακρουλά που, χαν ορθό κεφάλι,
και δείχνανε τη γλώσσα τους σ' αυτόν που την ανοίγει.
Και μέσα, κόκαλα ανδρός ν, ασπρίζουν σαν το χιόνι

(Το παραπάνω ποίημα είναι εμπνευσμένο από την ιστορία που μου αφηγήθηκε στη Φρανκφούρτη ο Φίλης (Φίλιππος) Χρ. Στεφάνου, εγγονός του Στέφο Φίλη)

Φωτογρ. 2. (1965). Πανηγύρι της Βέλλιανης (Ζωοδόχου Πηγής). Από τα αριστερά ο Μήτσιο Κρυστάλλης, η σύζυγος του Αρετή, κόρη του Βαγγελή Γιάννη από το Ζερβοχώρι (παλ. Δραγουμή), η Στεφοφίλαινα, ο Στέφος Φίλης (Στεφάνου) και ο μικρός Φίλης, εγγονός του.

Τη φωτογραφία μου την έστειλε η Βαγγελή Στεφάνου – Κουρματζή (ό.α.)

Λέγεται ότι μερικοί άνθρωποι είδαν σε όνειρο, την **Παναγία**, η οποία τους υπέδειξε κάποιο μέρος στο οποίο υπήρχαν θαμμένες λίρες. Μαζί με το υποδεικνυόμενο μέρος τους έδινε και διάφορες οδηγίες και εντολές, τις οποίες έπρεπε να τηρήσουν όλες κατά γράμμα. Για παράδειγμα δεν έπρεπε να πουν το όνειρο σε κανέναν, γιατί αν το έλεγαν, ο Θησαυρός θα χανόταν. Και, παραδοσιακά πιστεύεται, ότι, όταν έβρισκαν τις λίρες, έπρεπε την ίδια στιγμή να σφάξουν στο μέρος αυτό μια κότα, έναν κόκκορα ή ένα σφάγιο, πρόβατο ή γίδι. Αν δεν έσφαζαν, μετά από λίγο χρονικό διάστημα θα πέθαιναν.

Στο γειτονικό με τη Βέλλιανη Καριώτι υπέργυρος μου έλεγε ότι χωριανός του, μετά από υπόδειξη ονείρου, όργωσε το χωράφι του και βρήκε πότσια γεμάτη λίρες. Επειδή, όμως, δεν έσφαξε κάποιο σφάγιο στο μέρος αυτό, μέσα σ' ένα χρόνο πέθανε ο ίδιος και η γυναίκα του.

Ο Στέφο Φίλης απεβίωσε το 1972. Ο αείμνηστος **Σπύρος Μουσελίμης** στο θάνατό του αφιέρωσε το παρακάτω ποίημα :

Στο θάνατο του Βελλενίτη Στέφανου Στέφανου

Βαρύς, μολύβι ο πόνος για τον ξαφνικό χαμό σου.
Φίλους κι εχτρούς ελύπησε Στέφανε ο θάνατός σου.
Άφησε ανάρμεγα ο βοσκός τα πρόβατα στο γρέκι
κι ο κυνηγός επέταξε στη φράχτη το ντουφέκι.

Στέκουν τα βόδια του ζευγά σ' άκουσμα της καμπάνας.
Και χάρος γίνεται η χαψιά στο λάρυγγα της μάνας.
Ουχάι ! πού πάμε οι καψεροί ! και τι μας περιμένει !
Πουλιάνε διαβατάρικων ήσκιοι είμαστε οι καημένοι.

Πλέει στη θάλασσα η ζωή όρμο να βρει ν' αράξει
ως που μακριά στα πέλαγα η δίνη την αρπάζει.
Έρθαμε εδώ, γιατί και πως, κανένας δε γνωρίζει,
ούτε και πεθαινίσκοντας στη γη ξαναγυρίζει.
Λεν στον Χριστού τον ερχομό όλοι με τα κορμιά μας
θ' αναστηθούμε. Ονειράτα είν' όλα χαλασιά μας.

(Ελεύθ. Βήμα Ηγουμενίτσας, 27 Φλεβάρη 1972)

Φωτογ. 3. (1965). Πανηγύρι της Βέλλιανης (Ζωοδόχου Πηγής) στο σημερινό κτήμα του ξενώνα του Κώστα Λώλου.

Ο Στέφος Φίλης με τη σύζυγό του Αναστασία Τσιαμάτου, πρώτη αριστερά, κρατώντας την εγγονή της Φρειδερίκη Ανδρέου (Σεβαστό). Τις κόρες του, Ρίνα, Τέρω, Γάλω και τη νύφη του Γεωργία Μπάμπα.

Πρώτη σειρά, από τα αριστερά οι εγγονιές του και τα εγγόνια του :

Η Γιούλα, η Βασιλική (ό.α.), ο Αρσένης Παπαφώτης, αδελφός της Γιούλας, ο Φίλης ο Κώστας Σπύρου (Ζερβοχώρι) και ο Κώστας Στεφάνου (ό.α.)

Τη φωτογρ. Μου τη έστειλε η Βαγγελή Στεφάνου – Κουρματζή, κόρη του Στ. Φίλη.

(Πληροφορίες Π.Σ.-Σ.)

Βιβλιογραφία :

- **Κων. Φαλτάιτς** : « Οι Ηπειρώται που ξενιτεύονται », Αθήναι 1930, τυπ. Σοφianoπούλου
- **Χατζηγεωργίου Θέμιδος** : « Η αποδημία των Ηπειρωτών », Ηπειρωτική Βιβλιοθήκη
- **Σπύρου Μουσελίμη** : « Ιστορικοί περιπάτοι ανά τη Θεσπρωτία », Θεσσαλονίκη 1972
- **Henry Holland** « Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia, & c.
- **Μπίκα Μάριου** : « Στ' απόσκια του Κορούλα », Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 27.

Μάριος Αναστασίου Μπίκας

Επιτρέπεται η μερική ή η ολική αναδημοσίευση της εργασίας μόνο μετά από αναφορά της ιστοσελίδας και του συντάκτη.

Αναδημοσίευση: Θωμάς Στ. Γκίνης Οκτώβριος 2015